

Kapitel 4

De små rörelsernas stora magnitud

Jonas Bromander

Att studera Svenska kyrkans medlemsflöden är ur flera perspektiv både viktigt och intressant. Först och främst utgör medlemskåren den grundläggande faktorn för organisationens demokratiska struktur. Endast medlemmar ges möjlighet att rösta i kyrkovalen och endast medlemmar är valbara i desamma. För det andra utgör medlemskåren (främst den yrkesverksamma) grunden för merparten av organisationens ekonomiska intäkter. För det tredje utgör medlemsutvecklingen ett tecken på hur väl Svenska kyrkans teologiska bas är förankrad i befolkningen som helhet. Sedan 1996 är dopet medlemsgrundande, dopet som är en av kyrkans viktigaste och mest centrala uppgifter. Kyrkomedlemskapet handlar således om demokrati, ekonomi och teologi. Detta är givet den organisationsform Svenska kyrkan har i dag, men det finns inget som säger att den måste bestå över tid. Man kan tänka både nytt och annorlunda. Det kommer jag dock inte att göra i denna artikel. För nu räcker det med att redovisa utvecklingen och antyda dess riktning mot framtiden.

Följande artikel avser att redovisa på vilket sätt medlemsflödena utvecklats de senaste tjugo åren (2004-2023). Tidsrymden är vald av praktiska skäl. 2004 var första året nuvarande kyrkobokföringssystem etablerades och 2023 är det senaste året för vilket det finns fullständiga medlemsuppgifter. Detta ger sammanhållna och jämförbara data över tidsperioden. Perioden inleds några få år efter det att Svenska kyrkan blev ett från staten fritt trossamfund. Det gör att all analys bygger på förutsättningar inom den nya ordningen. Även det bidrar till goda jämförelser.

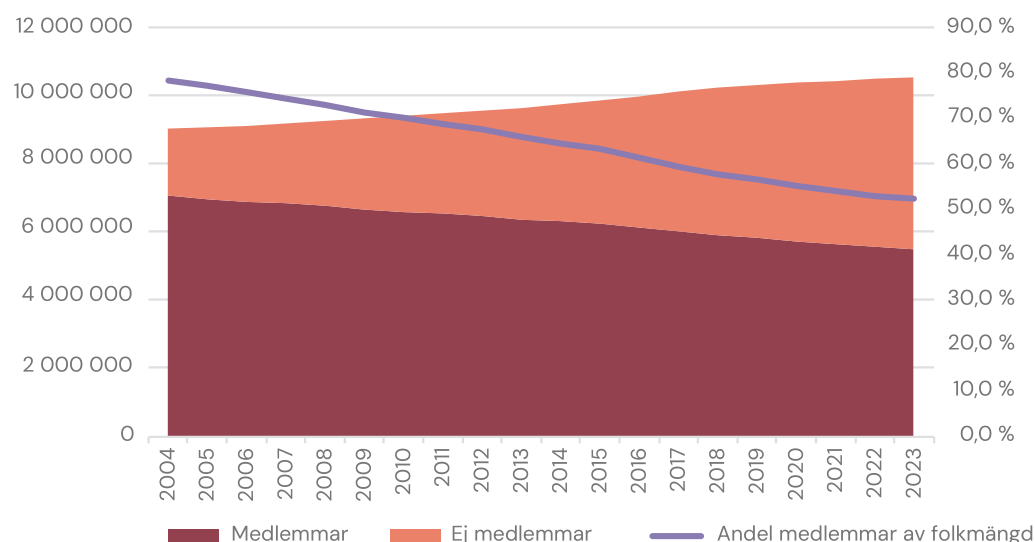
I artikeln diskuteras såväl antal medlemmar som andel medlemmar av befolkningen. Båda dessa storheter är intressanta, men de svarar egentligen på olika frågor. Antalet medlemmar anger hur många människor analysen hanterar. Antalet har betydelse för såväl ekonomi, demokrati som teologi. Andelen anger storleksförhållandet till den total som utgör hela befolkningen, således ett mått för kyrkans ställning i samhället som helhet, vilket inte minst får betydelse för hur man väljer att vara kyrka.

Antalet medlemmar varierar över tid genom att nya människor döps och inträder samt att medlemmar utträder eller avlider. På lokal nivå leder också in- och utflyttning till stora medlemsförändringar. Andelen medlemmar av befolkningen påverkas å sin sida både av hur många som är medlemmar i Svenska kyrkan och av hur många som bor i landet. Variationen i befolkningsutveckling påverkas i sin tur av födslokal, migration och dödstal, och lokalt även av flyttströmmar.

En överblick av utvecklingen

Medlemsutvecklingen i stort är sannolikt bekant för de flesta läsare av denna artikel. På totalen har medlemskåren blivit betydligt mindre under de senaste tjugo åren. 2004 tillhörde drygt 7 miljoner människor Svenska kyrkan genom sitt medlemskap. På tjugo år har nivån minskat till knappt 5,5 miljoner. Antalet medlemmar är således drygt 1,5 miljoner färre. Detta framgår av ytorna i figur 1.

Figur 1: Utveckling av medlemmar och icke-medlemmar 2004–2023.

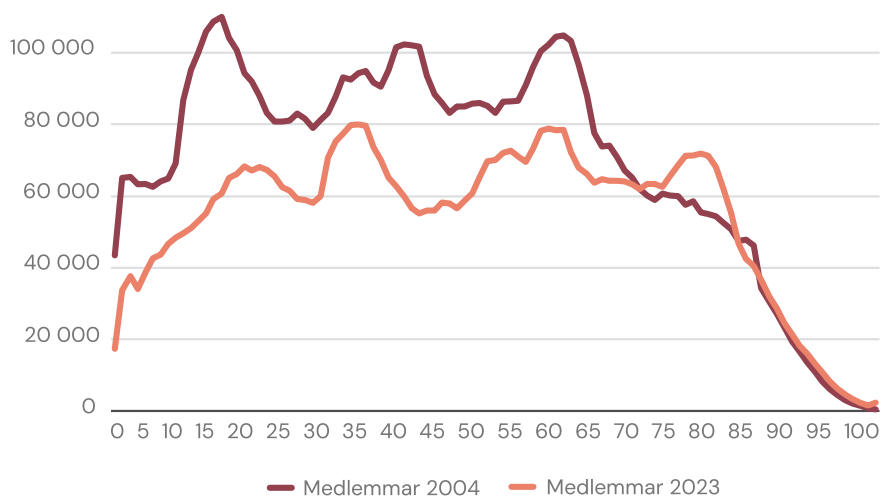
Diagrammets röda fält tydliggör denna successiva medlemsminskning. Svenska kyrkan har utifrån detta perspektiv blivit ca 22 procent mindre under här aktuell tidsrymd. Än mer intressant är kanske på vilket sätt antalet icke-medlemmar förändrats. Från knappt 2 miljoner till drygt 5 miljoner ger en ökning på över 3 miljoner individer, eller 157 procent. Somliga av dessa kommer som ett utflöde från Svenska kyrkan (genom utträde) medan andra immigrerat och/eller är födda av personer som valt att inte döpa sina barn. Kombinationen av invandring och sekularisering (i detta sammanhang tolkat som ett avtagande intresse för just Svenska kyrkan) bidrar till en samhällsförändring där allt större andelar av den Svenska befolkningen står utanför Svenska kyrkan. Medlemsfrekvensen har gått från 78 till 52 procent på tjugo år. Inom några få år kan man således förvänta att frekvensen sjunkit under 50 procent. Det innebär att icke-medlemmarna snart är i majoritet. I detta sammanhang är det värt att nämna att minskningen 2004-2023 är större än minskning

som skedde från och med religionsfrihetslagens införande 1951 till och med 2003.¹ De senaste 20 åren har således utvecklats i samma omfattning som skedde under de föregående 50 åren. I första hand är accelerationstakten orsakad av ökade utträden och lägre inflöde av nyfödda samt en ökad migration.

De absoluta talens åldersvariation

Medlemsantalet varierar i hög grad mellan åldrarna. Framst beror detta på demografiska faktorer som utgår från dödligheten och födslootalens variation mellan åren. Det är välkänt att det på 1940-, 1960- och under inledningen av 1990-talet föddes stora barnkullar. Det avspeglar sig också i Svenska kyrkans medlemskår. Variationen framträder tydligt i figur 2 där en av kurvorna representerar hur det såg ut 2004 och den andra på motsvarande sätt redovisar fördelningen för 2024. De två kurvorna liknar också varandra även om de speglar en förskjutning på 20 år. Alla som överlevt sedan 2004 har ju nu blivit 20 år äldre. Den mörkare linjen anger medlemskårens åldersfördelning 2004 och den ljusare utgör motsvarigheten för 2023. Tydligt är alltså att mönstret flyttat sig tjugo år framåt och att vi i dag endast har fler medlemmar i de äldsta ålderssegmenten, särskilt gäller det åldrarna 75-85 år, det vill säga babyboomen från 1940-talet. I övrigt har medlemsantalet sjunkit. I segmentet mellan 0-26 år är förlusten drygt 775 000 individer. Bland dem i yrkesför ålder (27-67) är den ca 910 000. Medan de däröver har blivit 120 000 fler. Att dopen successivt blivit allt färre driver på utvecklingen bland de yngsta. Utträden är den faktor som gjort att de i yrkesverksam ålder blivit färre, medan stigande överlevnadsålder och den stora kull som föddes särskilt efter andra världskriget påverkar utvecklingen bland de äldre.

Figur 2: Medlemmar per ålder 2004 och 2023.

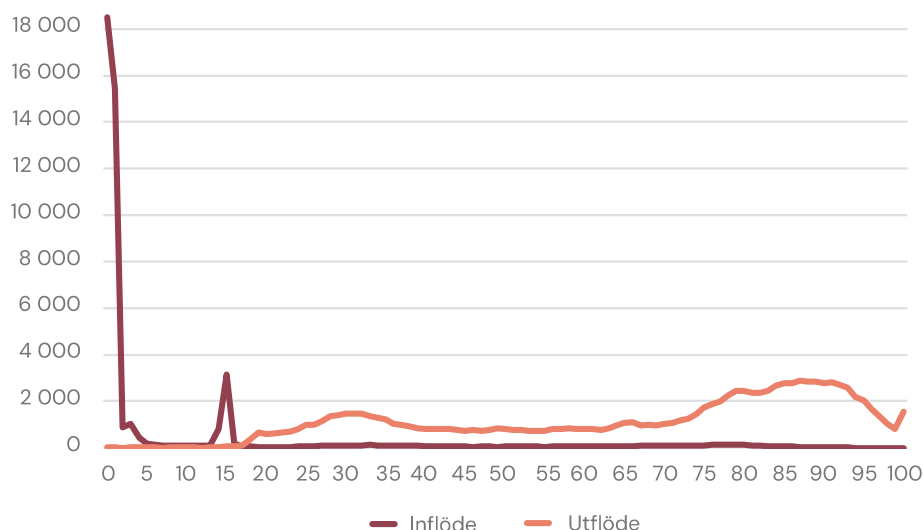

1 Alwall, Gustafsson och Pettersson 1991, s. 21.

In- och utflöden 2023

För att illustrera hur medlemsflödena förändras inom olika åldrar redovisas i diagram 3 summan av aktiva inträden samt dop som ”inflöde” medan summan av utträden och avlidna som ”utflöde”.

Figur 3: Inflöden och utflöden medlemmar efter ålder under 2023

Noterbart är att inflöden sker vid två huvudsakliga punkter under ålderskurvan, strax efter födsel och i anslutning till konfirmation. I övrigt är inflödet noterbart men inte särskilt omfattande. Med tanke på att antalet icke-medlemmar ökat dramatiskt de senaste åren torde här finnas potential för fler inträden, särskilt om man betänker att en person som en gång har utträtt inte behöver vara för alltid utträd. Därtill finns alla de som aldrig varit medlemmar tidigare.

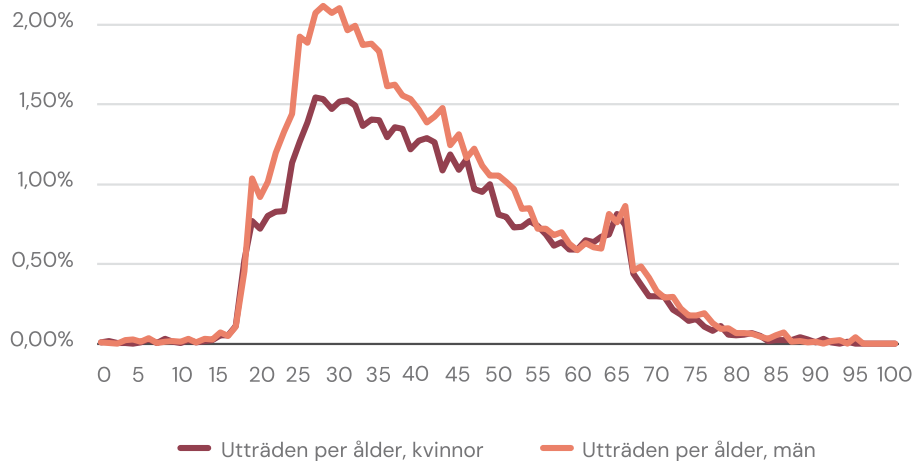
Utflödet är i jämförelse med inflödet mer utsträckt och påtagligt. Det startar vid myndighetsålder för att första gången ”peaka” i 30-årsåldern och sedan gå tillbaka något för att sedan hålla sig relativt konstant under den yrkesverksamma perioden. Därefter ökar utflödet successivt och ”peakar” en andra gång vid omkring 90-årsåldern. Den första perioden drivs av utträden medan den senare av dödlighet.

Idag tycks det alltså som om utflödet kan pågå kontinuerligt under livscykelns olika faser, medan inflödet är begränsat till två betydande livshändelser, födsel och konfirmation.

Självklart påverkas utflödets storlek av populationens storlek, vilken framgick av figur 2. Därför kan det vara läge att se hur inte minst utträdena fördelar sig i förhållande till medlemskårens storlek i olika åldrar. Jag har valt att dela upp diagrammet på kön då även det bidrar till en större förståelse av mönstret. Figur 4 utgör händelser för 2023. Även om nivåerna varierat mellan de senaste åren, har mönstret i stort varit detsamma sedan 2004. 2023 gjordes färre utträden än under något av de enskilda åren under tidsperioden medan kyrkovalsår och år då särskilt

hård kritik fallit på Svenska kyrkan från media ökat på utträdestalen. Men mönstret är alltså med något undantag till stora delar lika.

Figur 4: Utträdesfrekvens för män och kvinnor i olika åldrar 2023

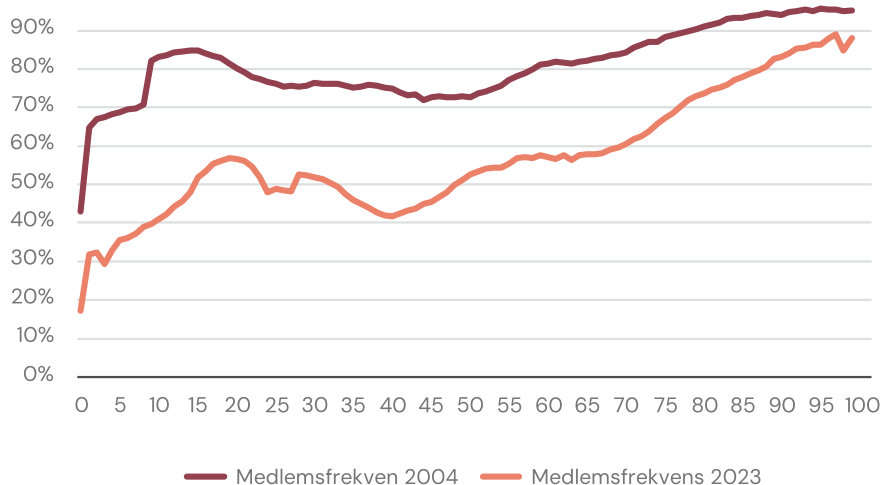

Män och kvinnor utträder ur Svenska kyrkan på ett likartat sätt under livsryckeln. Det är under vad som kan benämnas etableringsfasen (dvs unga vuxna) som utträdena är som mest omfattande. Kvinnor i något lägre grad än männen, men mönstren är desamma. Nästa topp infinner sig vid den fas i livet då människor ska etablera sig som pensionärer, dvs vid 65-årsålder. Våldigt få riktigt unga och riktigt gamla lämnar dock kyrkan aktivt genom utträde. Men det förekommer att föräldrar tar sina barn ur kyrkan precis som det förekommer att personer över 80 år lämnar. Men dessa rörelser är att betrakta som undantag och relativt marginella.

Andelen medlemmar snart under 50 procent

Inom några få år kommer Svenska kyrkans medlemsfrekvens att sjunka under 50 procent. För vissa segment i befolkningen är det dock redan på det viset. Naturligtvis är detta också ett faktum för många pastorat/församlingar. Männen är också redan i minoritet sedan ett par år och landar 2023 på en medlemsfrekvens på 48,9 procent. Det är i hög grad en effekt av männens något kraftigare utträdesbenägenhet, vilken tydliggjordes i figur 4. Men även årskullarna varierar markant i fråga om hur stor andel som är medlemmar. Det framgår av figur 5.

Figur 5: Medlemsfrekvens i olika åldrar

Utvecklingen mellan åren 2004 och 2023 är tydlig. Det är i åldrarna upp till dryga 50 som förändringen varit som mest dramatisk. I de äldre segmenten är den mer blygsam. Det framträder genom att avståndet mellan kurvorna avtar med stigande ålder. Men ingen åldersnivå har ökat sitt medlemstal då man anger medlemstalet i förhållande till befolkningsunderlagets storlek. Kurvorna för de två mätåren är relativt likartade, även om 2023 års nivåer är lägre och har en större variationsvidd. Än intressantare är att ingen årskull är större i förhållande till befolkningsstorleken i dag än vad den var för 20 år sedan, om man bortser från noll-åringarna 2004, vilka var betydligt färre än 2023 års tonåringar. Men det beror på att många dop sker under de andra och tredje levnadsåren.

Bland barn och unga är medlemstalet som lägst medan de unga vuxna vilka föddes under en tid då doptalen fortfarande var höga (över 65%) har ett fortsatt relativt högt medlemstal. Därmed kan det konstateras att Svenska kyrkan har få medlemmar bland de yngsta såväl i relativa som i absoluta tal, medan man bland de äldsta på motsvarande sätt har många medlemmar, såväl relativt som nominellt. Det är särskilt intressant med tanke på att det pågått en hel del aktivitet i organisationen med särskilt syfte att nå just barn och unga. Det ska inte ses som kritik mot aktiviteterna, men det indikerar att den utveckling som här redovisas är svår att rå på.

Med historien som utgångspunkt finns inget som talar för att det procentuella medlemstalet kommer att öka över tid. Snarare tvärt om. Befolkningsökning genom invandring och invandrares barnafödande, samt kyrkouträden och färre barndop leder på sikt till att kyrkans ställning i samhället som helhet kommer att försvagas ytterligare. Vad det innebär leder för långt att diskutera här, men inte minst handlar det om att kyrkligheten i allt högre grad blir ett intresse för en specifik grupp människor som inte alls utgör ett tvärsnitt av befolkningen som helhet.

Geografisk variation

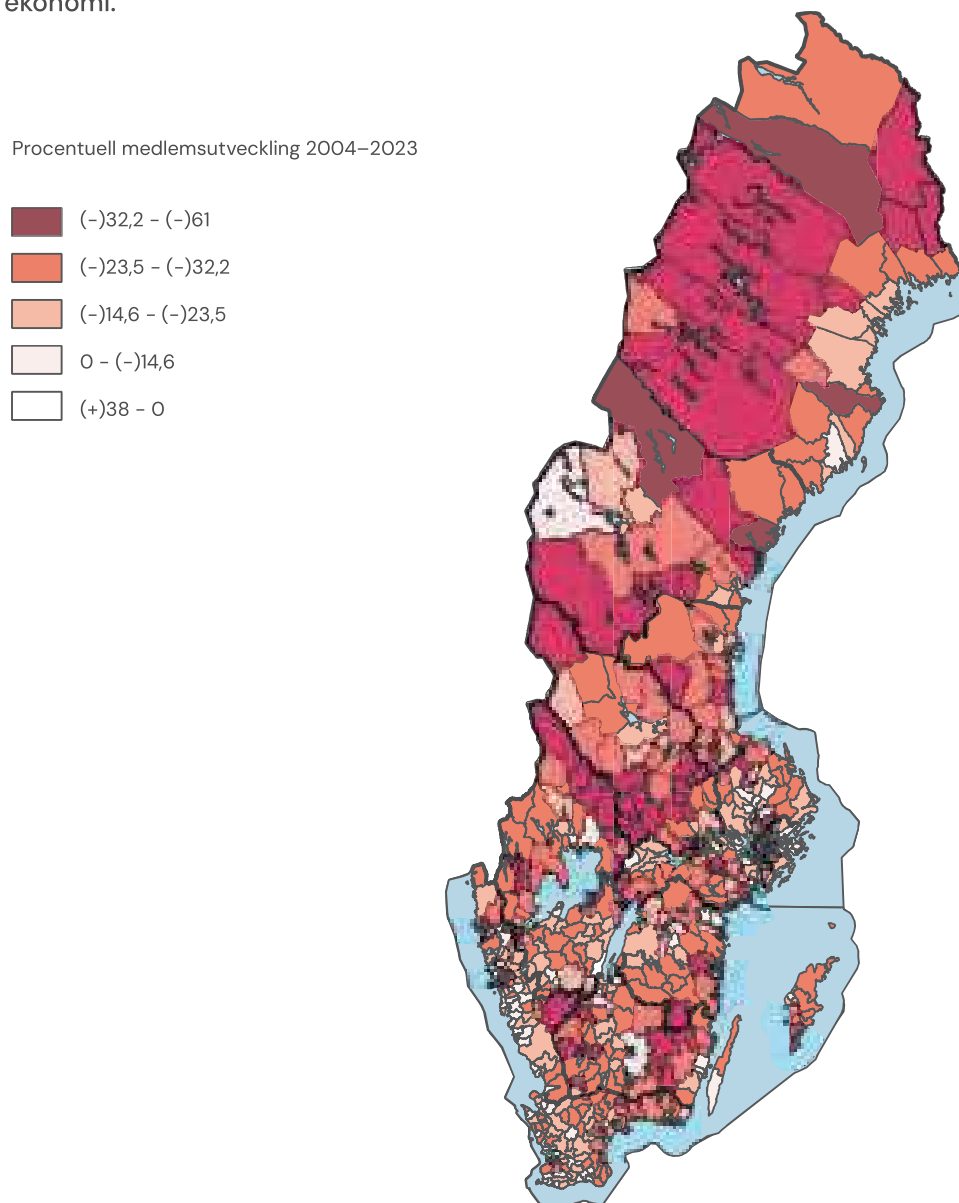
Jag inledde denna artikel med att konstatera att Svenska kyrkans medlemskår blivit ca 22 procent mindre sedan 2004. Det gäller på totalen, men för varje pastorat eller församling med egen ekonomi kan situationen te sig helt annorlunda. Södertälje pastorat och Skärholmens församling är de som tappat flest medlemmar under perioden (48 respektive 52 procent). Visserligen ligger Torslanda Björlanda i en nivå för sig med 61 procents tapp, men det beror på en församlingsdelning 2010. De som klarat sig bäst är Hammarlövs församling i Lunds stift och Lindberga församling i Göteborgs stift. Dessa har en positiv utveckling på 38 respektive 27 procent.

De exemplifierade pastoraten/församlingarna skiljer sig markant åt strukturellt. De med negativ utveckling präglas av hög invandring, medan de med positiv utveckling präglas av nybyggnation och inflyttning. På lokal nivå är det alltså i hög grad strukturella faktorer som påverkar medlemstalets utveckling.

Utan att i detalj diskutera orsakerna till den lokala utvecklingens variation finns det anledning att åtminstone visa på skillnaderna. Den är viktig eftersom såväl ekonomi som kyrkans grundläggande uppgift hanteras lokalt. Många av den lokala nivåns utmaningar skymms också då man enbart fokuserar de nationella totalsiffrorna. Kartan redovisar medlemsutvecklingen i procent för varje pastorat/församlingar med egen ekonomi.

Figur 6: Medlemsutveckling i procent för respektive pastorat/församling med egen ekonomi.

Noterbart är att variationen är stor i samtliga stift. Vita ytor, dvs de som befinner sig på plussidan finns spridda i flera stift. Det är få pastorat i Luleå och Härnösands stift som har klarat sig bättre än riksgenomsnittet på 22 procentns minskning. Undantagen finner man i kuststäderna och i trakten omkring Åre. Västerås stift är det stift som på totalen gjort störst förluster (-27 procent). Kartan visar att pastorat som tappat mest befinner sig i ett bälte genom Västmanland som sträcker sig till Karlstads stifts nordligaste gräns.

Stiften Uppsala, Stockholm, Göteborg och Lund har klarat sig relativt väl och ligger på totalerna bättre till än rikssnittet. Men även dessa regioner har områden där förlusterna varit omfattande. Strängnäs, Linköping, Växjö och Visby täcks i stora delar av mörkt röda fält.

Ett av kartans huvudresultat måste vara att de pastorat/församlingar som klarat sig bäst under de senaste tjugo åren i hög grad har gynnats av att medlemmar flyttat in, dvs har flyttat från en annan plats. De som däremot klarat sig sämst är de som förlorar genom utflyttning.

Avslutning

I detta kapitel har Svenska kyrkans medlemsutveckling diskuterats utifrån perioden 2004-2023. Förändringarna indikerar flera förhållanden som är värda att beakta, inte minst för organisationens beslutsfattare på alla nivåer. Oavsett om du är teolog, förtroendevald eller ekonomiskt ansvarig har medlemsutvecklingen mycket att säga. Oavsett om man väljer att agera på den information som medlemsutvecklingen signalerar eller inte, kommer den att ha stor betydelse för hur kyrkan kan vara kyrka i framtiden.

Medlemsutvecklingen har varit successiv och stabil under de senaste tjugo åren. I hög grad påverkas den av demografiska faktorer som ligger utanför Svenska kyrkans kontroll att påverka, men det är långt ifrån hela sanningen. Den stabila utvecklingen indikerar att rörelsen nedåt kommer att fortsätta. Inom kort är andelen av tillhöriga i befolkningen under 50 procent och när medlemskårens äldre hälft har avlidit kommer sannolikt varje årskull att ligga under 50 procent. Utvecklingen är för varje år som går en knappt märkbar krusning, men under den här aktuella tjugoårsperioden är magnituden närmast dramatiskt med 1,5 miljoner färre medlemmar. Det motsvarar alla som bor i kommunerna Stockholm och Göteborg tillsammans.

Gällande detta finns det i nu tillgänglig statistik inget som talar för att utvecklingen kommer att förändras på totalen, även om utträdes- och dödstal kan variera från ett år till ett annat. Därför kan vi anta att såväl riktning som magnitud kommer att bestå.

Flyttströmmarna har i hög grad bidragit till att såväl dränera vissa församlingar på medlemmar som att göda andra med desamma. Ofta är det unga vuxna som låter röra på sig. Samtidigt är det de unga vuxna som är de mest utträdesbenägna och de är dessutom i barnafödande ålder. Ska man peka ut ett ålderssegment som särskilt intressant för Svenska kyrkan att fokusera så torde det vara dessa. De utgör helt enkelt en kritisk grupp för organisationen i flera olika avseenden. Teologiskt då det är dessa som har att ta ställning till dopets relevans för just dem själva och deras barn, ekonomiskt då de har många år kvar i yrkeslivet och demokratiskt då de har möjlighet att föryngra en i dag allt mer åldrande kyrka.

Svenska kyrkan måste räkna med att bli mindre, såväl totalt som lokalt. Med några få undantag går nämligen alla församlingar/pastorat i samma riktning. Det betyder inte att loppet är kört eller att kurvan aldrig kommer att plana ut. Men i väntan på det kan tiden användas till att ställa om; hur ska vi vara kyrka framöver och vad har vi råd med?

Referenser

Alwall, Jonas. Gustafsson, Göran. Pettersson, Thorleif. 1991, Svenska kyrkans medlemmar och kyrka-statfrågan. (SOU 1991:102 Betänkande av ERK-utredningen)